
führer Max Ritter. Ik zat weer op de grote ruwhouten kist, waarin het lijk van een gevangene bleek te liggen, die zich de dag tevoren had opgehangen.⁸⁰

Terug in Ter Apel deed Sligter er het zwijgen toe. 'In het bedrijf werkten nogal veel NSB-ers, waaronder een aantal fanatiekelingen die er geen been in zouden zien mij bij de bezetter aan te geven.' Het was de periode na de val van Singapore, waarin Duitsland en zijn bondgenoten onverslaanbaar leken. Ietskina Ebels beschrijft haar herinneringen aan deze tijd in 2010 aldus:

'Het ging erom om met gezin en kinderen door de zware tijd heen te komen, te blijven werken en studeren met het oog op de toekomst. In ditzelfde jaar voltrok zich de deportatie van de joden. Ik kwam uit Utrecht terug in Ter Apel en ze waren weg. Er woonden later andere mensen in hun huis.'⁸¹

Een van de huizen die 'op de markt kwamen' was Hoofdstraat 18. Hier woonden tot hun deportatie Jakob en Johanna From.⁸² Met zoon Adolf en dochter Jette dreven ze er een kruidenierszaak. Jette trouwde met Wilhelm Wolff, die in 1938 na de *Kristallnacht* uit Papenburg naar Ter Apel gekomen was. Dochtertje Johanna Selma werd in april 1941 geboren. Hun geconfisqueerde woning werd door het 'Algemeen Nederlandsch Beheer Onroerende Goederen' verkocht aan Aike Schot. Het ANBO was in feite een instelling van de Duitse *Grundstückverwaltung*. De akte werd gepasseerd ten overstaan van notaris Wilhelm Floris Rutgers. Schot ontkende achteraf met zijn aanschaf van 'een Jodenhuis' iets fout te hebben gedaan: 'Het Jodenprobleem heb ik gezien als een probleem waar wij geheel buiten stonden.'⁸³ Alle leden van het gezin From zouden omkomen: Jakob, Johanna en Adolf in het najaar 1942 in Auschwitz, Wilhelm, Jette en de kleine Johanna Selma in Sobibor in mei 1943.⁸⁴

Het kón anders. Vijf leden van de joodse familie Meijer overleefden de oorlog in onderduik bij de hervormde familie Wenning in de buurtschap De Harpel, in het noordelijk deel van de gemeente Vlagtwedde.⁸⁵ Een dergelijke onderduik was echter een hoge uitzondering.

Toenemend protest

De classis Winschoten omvatte Wedde, waar de hervormde gemeente de naam had uitgesproken Duitsgezind te zijn. Des te meer valt op hoe 'goed' de sfeer in de classis was. Van Leeuwen notuleerde zowel voor het bestuur als voor de classicale vergadering,

⁸⁰ Jan Sligter, *De lange hete zomer van 1942*, 1.

⁸¹ Interview van de auteur met dr. I. Ebels, Utrecht 17 december 2010.

⁸² D. Wolf, *De kille Ter Apel. Geschiedenis van de joodse gemeente, Ter Apel 1998*, 86.

⁸³ NA CABR inv.nr. 39500.

⁸⁴ E.P. Boon en J.J.M. Lettinck, *De joodse gemeenschappen in Westerwolde*, 149 en 379.

⁸⁵ Interview van de auteur met mw. T. Buining-Richart, Ter Apel 6 juli 2011. E.P. Boon en J.J.M. Lettinck, *De joodse gemeenschappen in Westerwolde*, 96-98.